

Forslag til endringer i hvitvaskingsloven og hvitvaskingsforskriften – kommentarer til Finanstilsynets høringsnotat av 17.12.2019

1. Innledning og hovedsynspunkter

Det vises til Finansdepartementets høringsbrev av 17.12.2019 og avtale om utsatt frist for oversendelse av hørings svar.

Finans Norge anser arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering som en del av vårt samfunnsansvar og er svært opptatt av et konstruktivt samarbeid med relevante myndigheter på området.

Finans Norge har følgende hovedsynspunkter:

- Forslaget om å gi reglene om kundetiltak for begunstigede etter hvitvaskingsloven § 15 tilsvarende anvendelse på medlemmer i kollektive livsforsikringer og panthavere i en livsforsikringsavtale kan ikke anses som en forpliktelse etter hvitvaskingsdirektivets artikkel 13 nr.5. Det er heller ikke særnorske forhold som tilsier en slik løsning. Finans Norge mener derfor at forslaget til ny hvitvaskingsforskrift § 4-4 (1) ikke bør gjennomføres.
- Skadeforsikring er ikke omfattet av hvitvaskingsdirektivet. Det foreligger ikke særnorske forhold som tilsier at reglene om kundetiltak for begunstigede etter hvitvaskingsloven § 15 skal gis tilsvarende anvendelse på medforsikrede og medlemmer i kollektive skadeforsikringsavtaler slik det foreslås i høringsnotatet. Finans Norge mener derfor at forslaget til ny forskriftsbestemmelse § 4-4 (2) ikke bør gjennomføres

- Finans Norge mener at dagens regler for kundetiltak ved tegning av skadeforsikring bør opprettholdes. Høringsnotatets forslag til ny forskriftsbestemmelse § 4-5 bør ikke gjennomføres.
- Forslaget til hvitvaskingsforskrift § 4-17 innebærer en sammenblanding av tiltakene sperring og avvikling som antas å ikke være tilsiktet. Finans Norge kan ikke gi sin tilslutning til forslaget slik det nå står. Uansett bidrar utkastet i liten grad til å avklare forholdet mellom kundeavtale, privatrettslig lovgivning og hvitvaskingsloven i forbindelse med avvikling av kundeforhold.
- Kapitlet om Elektronisk transaksjonsovervåking inneholder forslag om inkludering av forpliktelser etter sanksjonsregelverket som det ikke hjemmel for, og som går ut over hvitvaskingslovens formål.
- Økonomiske og administrative konsekvenser er ikke vurdert for blant annet for forslagene i høringsnotatet som særskilt gjelder forsikring
- Finans Norge mener at det foreslåtte unntak i ny hvitvaskingsforskrift § 4- 11 tredje ledd må gi bankene unntak fra å identifisere reelle rettighetshavere til advokaters klientkonti i sin helhet.

1. Samvirkeforetaks innskuddsvirksomhet

Finans Norge støtter forslaget om at samvirkeforetaks innskuddsvirksomhet gjøres rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Slik situasjonen er i dag er det utfordrende for næringen å gjennomføre tilstrekkelige kundetiltak i tilknytning til samvirkeforetaks innskuddskonti, og det har vært usikkerhet knyttet til omfanget av forpliktelsene. Innskuddsvirksomhet i samvirkeforetak har likhetstrekk med innskuddsvirksomhet i bank, og det skulle derfor i utgangspunktet ikke være grunn til at de ikke skal være rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Selv om Finans Norge støtter forslaget bemerkes det at det kunne vært behov for en noe mer omfattende utredning av samvirkeforetaks innskuddsvirksomhet.

Finans Norge reiser for øvrig også spørsmål ved om ikke såkalte interessekontor/medlemsforeninger også bør gjøres rapporteringspliktige for sin virksomhet da det her synes å reise seg tilsvarende problemstillinger som for samvirkeforetak. Det vises i den anledning til Finans Norges hørings svar av 2. mai 2018 avgitt i forbindelse med «Høring av rapport fra arbeidsgruppe om like konkurransevilkår for offentlige og private aktører»:

«Medlemsforeninger innenfor offentlig sektor som tilbyr finansielle tjenester

Innenfor en lang rekke offentlige virksomheter, både i stat og kommune, er det etablert medlemsforeninger som tilbyr finansielle tjenester og hvor medlemskapet er basert på tjenestetilknytning til offentlige virksomheter. Eksempler på slike virksomheter er Forsvarets Personellservice, Trøndelag Personellservice samt en hel del andre. Virksomhetene tilbyr en lukket krets av medlemmer finansielle tjenester som innskudd, lån og forsikringstjenester. Tilbudet framstår som et ordinært banktilbud, men virksomhetene har ikke konsesjon som etter finansforetaksloven eller annen relevant lovgivning. Virksomhetene er heller ikke medlemmer av Bankens sikringsfond, slik at medlemmenes innskudd ikke er dekket av innskuddsgarantiordningen. Virksomhetene er ikke underlagt de krav til egenkapital mv. som øvrige finansforetak er underlagt, og virksomheten er ikke underlagt skatteplikt.

Medlemsforeninger innenfor kommunale og statlige virksomheter har et betydelig omfang. De driver sin virksomhet i direkte konkurranse med banker- og forsikringselskaper. Kundene tilbys ikke samme forbrukervern som hos de konsesjonsbelagte finansforetakene. Vi legger til grunn at denne type virksomhet må underlegges de samme regulatoriske og skattemessige regler som en for øvrig gjennomregulert finansnæring.»

Slik Finans Norge forstår det er interessekontor/medlemsforeninger ulikt organisert. Noen er organisert som samvirkeforetak og noen som foreninger, men med tilsvarende forretningskonsept hvor virksomhetene tilbyr en lukket krets av medlemmer finansielle tjenester som innskudd, lån og forsikringstjenester. Dette underbygger at interessekontor/medlemsforeninger også bør gjøres rapporteringspliktige etter hvitvaskingsregelverket.

2. Virtuell valuta

Finans Norge er positive til at departementet søker å ytterligere regulere markedet for veksling og oppbevaring av virtuell valuta.

I forbindelse med det bredere spørsmål om bankers mulighet til å blant annet gjennomføre kundetiltak overfor denne kategorien foretak, herunder undersøke midlenes opprinnelse, løpende oppfølging, samt undersøkelse- og rapportering, vil Finans Norge peke på at det fremdeles er behov for ytterligere avklaringer, også i relasjon til EUs betalingsforordning.

3. Kundetiltak ved utstedelse av e-penger

Høringsnotatet foreslår at det innføres unntak fra reglene om kundetiltak i gitte tilfeller. Slik Finans Norge forstår det vil unntak fra kundetiltakene medføre at e-pengene utstedes anonymt. Forholdet mellom første ledd, som innfører unntak fra kundetiltak ved utstedelse av e-penger, og tredje ledd, som forbyr betaling med forhåndsbetalte anonyme e-pengekort bør etter Finans Norges oppfatning klargjøres.

I dag er det en rekke myndigheter og f.eks. studiesteder som benytter en type BankAxept kort utstedt av banker. Dette er en type betalingskort som er ladet opp fra betalingskonto i myndighetens navn eller navn på institusjon, men ikke er utstedt i kortinnehavers navn («Kronekort»). Det benyttes også såkalte «kontantkort» som kan lades en gang og som ikke har navn på verken institusjon eller kortinnehaver. Kortene er knyttet til konto. Kortene brukes til utsatte grupper som ikke kan få konto, f.eks. asylsøkere, stønadsmottakere i sosialomsorgen, kriminalomsorgen og av studiesteder for å ivareta utenlandske studenter. Finans Norge legger til grunn at denne typen kort ikke faller innunder regelverket om e-penger, og mener det bør presiseres.

4. Klientkonto

Finans Norge er enige i at hvitvaskingsforskriften § 4-8 må endres for å ivareta advokaters taushetsplikt. Det foreslåtte endringsforslaget i ny § 4-11 reiser imidlertid enkelte problemstillinger som vi finner det nødvendig å ta opp. I tillegg ønsker Finans Norge å komme med noen kommentarer til bestemmelsens ordlyd.

Forholdet til advokaters taushetsplikt

Finanstilsynet foreslår en endring i nåværende hvitvaskingsforskrift 4-8. I dagens bestemmelse fremgår det at banker og kredittforetak som tilbyr klientkontoer skal anse underliggende klienter som reelle rettighetshavere. Banker og kredittforetak kan likevel unnlate å identifisere og bekrefte identiteten til reelle rettighetshavere for kontoer på visse vilkår. Siden advokaters taushetsplikt også omfatter klientnavn, vil en anmodning fra banken om å oppgi klientnavn komme i konflikt med advokatens taushetsplikt.

Det foreslås derfor unntak fra advokaters opplysningsplikt om klienter som har midler på klientkonto dersom man har oppdrag som faller utenfor hvitvaskingslovens

anvendelsesområde. Det innebærer at advokater fortsatt må gi opplysninger til banken om hvem som er klienten når de har oppdrag som omfattes av hvvl. § 4 annet ledd bokstav c. Begrunnelsen for løsningen er å forhindre at advokaters taushetsplikt uthules.

Finans Norge mener den foreslåtte bestemmelsen ikke oppnår ønsket formål. Advokater er underlagt lovbestemt taushetsplikt. Det gjelder også for oppdrag som omfattes av hvitvaskingsloven. Hvitvaskingsloven åpner kun for unntak fra advokaters taushetsplikt for rapportering til Økokrim etter hvvl. § 26. Det er ikke anledning til å i forskrift gi unntak fra advokaters taushetsplikt som går lenger enn det loven åpner for. Derfor kan ikke banker bli pålagt en plikt til å be advokater om opplysninger om hvem klienten deres er. Dette er en anmodning advokatene ikke vil ha anledning til å etterkomme.

Advokater er selv rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Det foreslås derfor å legge inn betydelige ressurser i å kontrollere en gruppe som allerede er rapporteringspliktige. Det er også grunn til å tro at opplysningene bankene og kredittforetakene får gjennom kundetiltak av reelle rettighetshavere (altså underliggende klienter) vil ha begrenset verdi i arbeidet med å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering. Klientkontoene vil utgjøre en sammenblanding av midler fra oppdrag som faller innenfor og utenfor loven. Dermed vil bankene kun få informasjon om deler av klientmassen. Det gjør det vanskelig å se transaksjonsmønstre og identifisere mistenkelige forhold. Det er derfor grunn til å anta at de opplysningene fra advokaters klientkonti som rapporteringspliktige har tilgang til ikke vil nevneverdig effekt i arbeidet med å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering.

Finans Norge mener at det foreslåtte unntak i ny hvitvaskingsforskrift § 4-11 tredje ledd må gi bankene unntak fra å identifisere reelle rettighetshavere til advokaters klientkonti i sin helhet såfremt advokatene er rapporteringspliktige og underlagt tilsyn, noe som er tilfellet for alle advokater i Norge. Dette kan f.eks. løses ved at tredje ledd utformes som følger:

(3) Der kontohaver er advokat, gjelder ikke annet ledd bokstav c).

Felles klientkonto og særskilt klientkonto

Finans Norge legger til grunn at bestemmelsen omfatter både felles klientkontoer og særskilte klientkontoer (klientkonti med midler fra en klient). Særskilte klientkontoer

bør ikke behandles annerledes enn felles klientkonti. Ordlyden i hvitvaskingsforskriften § 4-8 bør derfor etter Finans Norges syn endres slik at den også omfatter særskilte klientkonti.

Regulering av klientkonto for andre yrkesgrupper

Det er også andre profesjonsutøvere enn advokater som kan ha behov for å opprette klientkonto og som er underlagt taushetsplikt, se for eksempel eiendomsmeglingsloven § 3-6. Når den foreslåtte endringen i hvitvaskingsforskriften § 4-8 er begrenset til å gjelde advokater, forstår Finans Norge det slik at det er lagt til grunn at bankers og kredittforetaks rett til å få informasjon om underliggende klienter ikke begrenses av lovbestemt taushetsplikt for andre yrkesgrupper. Slike unntak fra taushetsplikten burde etter Finans Norges syn komme tydelig frem i relevant særlovgivning, slik som for eksempel eiendomsmeglingsloven. Det er i dag ikke uvanlig at banker og kredittforetak blir møtt med at informasjon om underliggende klienter ikke kan utleveres på grunn av taushetsplikt.

5. Forsikringsavtaler

Høringsnotatet foreslår at hvitvaskingsloven § 15 første og andre ledd om begunstigede gis tilsvarende anvendelse for medlemmer av kollektive livsforsikringsavtaler, panthavere i livsforsikringer, medlemmer i kollektive person- og skadeforsikringsavtaler, samt for medforsikrede under en skadeforsikringsavtale. Bakgrunnen er at Finanstilsynet mener at begrepet «beneficiaries» i EU's hvitvaskingsdirektiv art.13 nr. 5 har et videre innhold enn begunstiget etter fal. § 15-2.

Finanstilsynet skriver i høringsnotatet at begrepet «beneficiaries» ikke er definert i hvitvaskingsdirektivet, men at begrepet slik det er benyttet ser ut til å mene tredjepersoner som mottar ytelser under en livsforsikringsavtale. Dette mener Finans Norge må være uriktig, og at departementets forståelse av begrepet medfører en bredere tolkning av «beneficiaries» enn det direktivet legger til grunn. Etter Finans Norges syn faller medlemmer av kollektive forsikringsordninger utenfor begrepet «beneficiaries» slik det anvendes i direktivet.

At medlemmer av kollektive ordninger ikke er omfattet av begrepet «beneficiaries» kommer etter Finans Norges syn tydelig frem av sammenhengen i avsnittet vist til nedenfor i FATFs Guidance for a risk-based approach for the life insurance sector.:

“For the purpose of this Guidance “life insurance products and other investment-related insurance products” as referred to in the FATF Glossary, are understood as contracts primarily designed to financially protect the customer/policyholder and its third parties (who include the insured, the beneficiary/ies of the contract, and the beneficial owners) against the risk of an uncertain future event...” (Finans Norges understrekning)

Som det fremgår her, legger FATF til grunn at «third parties» både kan bestå av den sikrede (som er medlemmene i den kollektive ordningen), de begunstigede i avtalen og de reelle rettighetshaverne. The «insured» og «beneficiaries» er altså ikke det samme.

Det er i denne sammenheng også relevant å vise til punkt 57 i FATFs veiledning som vist til over. Her legges det til grunn at det ikke er nødvendig å gjennomføre kundetiltak overfor den forsikrede under en «group life insurance» (altså medlemmet i forsikringsordningen), hvor denne *ikke* har aktiv kompetanse i avtaleforholdet. I slike tilfeller skriver FATF at det er tilstrekkelig å kontrollere navnene på medlemmene mot sanksjonslistene. Når det gjelder gruppemedlemmer med aktiv kompetanse legger FATF til grunn at disse skal behandles som kunder og at det dermed skal gjennomføres ordinære kundetiltak etter loven.

På bakgrunn av begrepsbruken til FATF mener Finans Norge at begrepet «beneficiaries» kun omfatter de tredjepersoner som er å anse som begunstiget, og ikke medlemmer under en kollektiv forsikring. En slik definisjon vil også være i overenstemmelse med ordlyden i hvitvaskingsdirektivet art. 13 nr. 5 bokstav a) og b). Bokstav a) omfatter begunstigede som oppnevnes med navn, mens begunstigede etter bokstav b) er der forsikringsavtalen angir begunstiget ved tittel/rolle slik som «barn», «ektefelle», «samboer» eller lignende. Eksempel på det siste er en livsforsikring hvor forsikringsavtalen gir ektefelle eller barn av den sikrede (forsikringstaker eller gruppemedlemmet) utbetaling ved forsikringstakers død.

Heller ikke risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering tilsier at medlemmer i kollektive forsikringsavtaler med obligatorisk tilslutning skal være omfattet av den kundekontrollen hvitvaskingsloven angir i hvvl. § 15. Ved slike forsikringsordninger vil handlingsrommet for medlemmene være så begrenset at risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering er minimal. Det dreier seg om et tre-partsforhold, hvor det er forsikringstakeren (typisk arbeidsgiveren, organisasjonen osv.) som forvalter avtaleforholdet. Medlemmet kan ikke selv bestemme hvilke ytelser som skal være

omfattet. Det fordrer i tillegg at man oppfyller et tredje forhold, nemlig at man er del av en kollektiv ordning hvor de samme vilkårene gjelder for alle medlemmene. Typisk å være ansatt hos en arbeidsgiver, medlem av en bestemt organisasjon også videre. Det er som regel lave premier, og utbetaling av forsikringen krever oppnådd pensjonsalder eller alvorlige hendelser som for eksempel død eller uførhet. Dette er forhold som oftest ligger utenfor medlemmets kontroll.

Ved de kollektive forsikringene med frivillig tilslutning, det vil si der medlemmene ved eget initiativ blir medlem, vil medlemmene bli behandlet som alminnelige kunder når de tegnes inn. De alminnelige reglene for kundetiltak vil da gjelde.

Høringsnotatet inneholder ingen faktabaserte vurderinger av reell risiko for hvitvasking og terrorfinansiering for disse produktene.

Forslaget om utvidelse av virkeområdet for hvvl. § 15 vil medføre store samfunnsøkonomiske kostnader. Forslaget innebærer en vesentlig utvidelse av personkretsen som skal underlegges tiltak, da det er et betraktelig høyere antall medlemmer av kollektive forsikringsordninger sammenlignet med antallet begunstigede i forsikringsavtaler. Dersom forslaget tas til følge vil det få betydelige konsekvenser for forsikringsvirksomhetene. Det må da innhentes legitimasjon på alle medlemmene, og de må i tillegg kontrolleres for eventuell status som PEP. Det vil medføre at alle medlemmer både må kontrolleres mot kommersielle oversikter over slike personer, samt spørres selv om de, eller nære familiemedlemmer eller kjente medarbeidere, har slik status. Dersom et medlem har slik status, antar vi det også må innhentes en leders godkjenning før utbetaling skal skje (i motsetning til før kundeforholdet etableres, som er hovedregelen etter hvvl. § 18), medlemmene skal underlegges forsterkede kundetiltak og midlenes opprinnelse må undersøkes nærmere. Dette krever ressurser og investeringer, og er kostnader som til syvende og sist påføres kundene, typisk bedrifter og organisasjoner.

På bakgrunn av den – slik Finans Norge forstår situasjonen - meget lave risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering, synes forslaget derfor å innebære at forsikringsforetakene pålegges krav som utløser uforholdsmessig høye kostnader og ressursbehov. Ressursene i foretakenes regimer mot hvitvasking og terrorfinansiering bør benyttes i tråd med hvitvaskingslovgivningens grunnleggende prinsipp om en risikobasert tilnærming til kundetiltakene, slik at tiltakene blir så målrettede og effektive som mulig.

Finans Norge kan ikke se at Finanstilsynets forslag er en riktig gjennomføring av direktivet ved å utvide «beneficiaries» til også å omfatte medlemmer i kollektive forsikringsavtaler. Vårt syn er at Norge ikke har noen forpliktelse etter hvitvaskingsdirektivet til å utvide hvitvaskingsloven § 15 til å omfatte disse. Dersom departementet mener det er grunnlag i hvitvaskingsdirektivet eller andre grunner til å omfatte kollektive medlemmer i hvvl. § 15 anmoder vi departementet om å redegjøre og begrunne dette nærmere.

Høringsnotatet har ingen drøftelse eller redegjørelse av risikobildet. Det synes dermed heller ikke - og det er også Finans Norges oppfatning - som det finnes noe grunnlag i en risikobasert tilnærming for å gjennomføre en slik forskriftshjemmel som foreslått i høringsnotatets forslag til ny § 4-4 i hvitvaskingsforskriften.

Finans Norge er på denne bakgrunn uenig i Finanstilsynets forslag og mener at forslaget til ny § 4-4 i hvitvaskingsforskriften ikke bør gjennomføres.

Særlig om forhold knyttet til skadeforsikringsprodukter

Forslaget om å gjennomføre kundetiltak for medforsikrede i skadeforsikringsavtaler er foreslått fordi Finanstilsynet mener det er store likheter mellom begunstigede under en livsforsikringsavtale og sikrede under en skadeforsikringsavtale. For skadeforsikringsforetak som ikke er omfattet av hvitvaskingsdirektivet, må det etter Finans Norges oppfatning legges vesentlig vekt på om reglene som innføres tar utgangspunkt i en risikovurdering og må antas å ha effekt på antihvitvaskingsarbeidet. Hvorvidt slike regler eksisterer på livsforsikringsområdet er ikke alene en tilstrekkelig begrunnelse for en utvidelse. Finans Norge støtter for øvrig ikke forslaget om en slik regel som foreslått på livsforsikringsområdet, jf. ovenfor. Det savnes dermed en reell begrunnelse for hvorfor medforsikrede under skadeforsikringsavtaler skal omfattes av denne plikten.

Skulle medforsikrede i skadeforsikringspoliser omfattes ser vi for øvrig at dette ville kunne innebære utfordringer der den medforsikrede trenger akutt forsikringsutbetaling som for eksempel ved medisinsk behandling på sykehus i utlandet, eller ved akutt veihjelpsassistanse. I slike situasjoner vil medforsikrede kunne befinne seg i en situasjon hvor det er fysisk umulig å gjennomføre kontroll av legitimasjonsdokument. Den foreslåtte bestemmelsen vil i slike tilfeller kunne hindre utbetaling til medforsikrede i akutte situasjoner, noe som vil være svært uheldig.

Ved å implementere den foreslåtte bestemmelsen for medforsikrede i skadeforsikringsavtaler tar Norge et ytterligere skritt i skjerpende retning ved å ha en særnorsk regel på et område hvor både EU og FATF mener det foreligger ubetydelig hvitvaskingsrisiko.

Særlig om kravet til identifisering

For det tilfelle at forslaget om å utvide kretsen av tredjepersoner som skal omfattes av hvvl. § 15 blir vedtatt, vil Finans Norge gjøre oppmerksom på at forslaget synes å medføre at medlemmer i kollektive forsikringsordninger og medforsikrede ved skadeforsikringsavtaler skal identifiseres med navn på tidspunktet for etableringen av forsikringen. Dette følger av hvvl. § 15 der det står at forsikringsforetakene skal «identifisere» oppnevnt begunstiget. Naturlig forståelse av at noen skal identifiseres er at navnet innhentes. Det er også slik bestemmelsen anvendes i forhold til oppnevnt begunstigede etter fal. § 15-2 i dag.

Siden forslaget til ny forskriftsbestemmelse § 4-4 gir hvvl. § 15 tilsvarende anvendelse på sikrede tredjepersoner som beskrevet i § 4-4 vil disse bestemmelsene kunne forstås slik at alle medlemmer i kollektive livsforsikringer og skadeforsikringer, samt medforsikrede under skadeforsikringer og panthavere i livsforsikringer vil måtte navngis når forsikringen tegnes. Et slikt krav er i praksis umulig å oppfylle da forsikringene kan omfatte svært mange medlemmer, og hvor listen over medlemmer varierer ettersom medlemmene kommer til og faller fra mens dekningene løper. På samme måte vil gruppen av medforsikrede kunne variere under avtalens løp. En slik plikt følger heller ikke av hvitvaskingsdirektivet og det er vanskelig å se at det har noen effekt på arbeidet med å hindre hvitvasking og terrorfinansiering.

Uttalelsene fra Finanstilsynet i høringsuttalelsen for øvrig synes ikke å legge et slikt krav til grunn da det vises til at de nye reglene også skal omfatte medlemmer i en kollektiv avtale der disse ikke er navngitt/kjent for forsikringsforetaket. Finans Norge antar derfor at det ikke har vært intensjonen å pålegge forsikringsforetakene å identifisere sikrede under kollektive avtaler eller medforsikrede ved etableringen av forsikringen, og lov- og forskriftstekst må klargjøre dette.

Subsidiære drøftelser og avklaringer

Forutsatt at forslaget om å utvide hvitvaskingslovens § 15 første og annet ledd til å omfatte kollektive gruppemedlemmer blir vedtatt oppstår det flere spørsmål av praktisk art som Finanstilsynet lar stå ubesvart.

Lovutkastets forslag sammen med eksisterende bestemmelser om kundetiltak vil innebære at forsikringsforetak vil måtte gjennomføre PEP-kontroll av kollektive gruppe-medlemmer. Et spørsmål er da om plikten til å identifisere og kontrollere for PEP-status kun skal gjelde for medlemmer som inngår forsikringsavtale etter at den foreslåtte forskriftsendringen har trådt i kraft, eller om kravet skal gjelde for alle medlemmer som allerede i dag mottar utbetalinger. Hvis sistnevnte alternativ er intensjonen, vil det få store konsekvenser for forsikringsselskapene som må gjennomgå sine porteføljer og utføre kundetiltak overfor eksisterende medlemmer. Forslaget vil kunne bli svært vanskelig å gjennomføre overfor eksisterende pensjonister. Det er snakk om eldre og ofte syke mennesker, som til dels mangler gyldig legitimasjon og som vanskelig kan fremskaffe det. Dette arbeidet vil ta tid og ressurser fra andre områder som mer effektivt og målrettet kunne ha bidratt til å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering, i tråd med prinsippet om en risikobasert tilnærming.

Et ytterligere forhold er at Finanstilsynet i tidligere uttalelser har lagt til grunn at kravet om å kartlegge om kunden er politisk eksponert person må gjøres ved at kunden stilles spørsmål om dette, og at screening mot lister alene ikke er nok. Dersom også dette legges til grunn for medlemmer i kollektive ordninger vil det kreve økt ressursinnsats. For enkelte forsikringsselskaper kan det være tale om mange hundretusener av medlemmer, ofte eldre pensjonister som ikke benytter elektroniske løsninger. Kontrollen må da skje manuelt og per post. Det er vanskelig å se at et slikt arbeid fremstår som proporsjonalt i forhold til den lave risiko for hvitvasking og terrorfinansiering man faktisk står overfor. Finans Norge understreker viktigheten av at slike praktiske spørsmål eventuelt adresseres, og at det gis en rimelig overgangsperiode før en eventuell forskriftsendring trer i kraft.

I noen forsikringer, hvor forsikringselementet er lite, slik som for fondskonto link, reguleres utbetalingsrekkefølgen av arveloven og ikke forsikringsavtaleloven. Dersom forsikringstaker ønsker å peke ut noen berettiget til utbetaling ved død – som ikke følger arvelovens arvetavle - vil dette måtte gjøres i testament. Det fremstår som uklart hvorvidt testamentsarvinger i disse forsikringene skal legitimeres. Innskuddspensjon er i utgangspunktet ikke omfattet av forslaget som omfatter kollektive livsforsikringer etter forsikringsavtaleloven § 19-2. For Innskuddspensjon tegnet i forsikringsselskap benyttes imidlertid forsikringsavtaleloven kapittel 19 analogisk. Det må avklares om innskuddspensjon skal omfattes av forslaget idet innskuddspensjon også leveres av andre selskap enn forsikringsselskap.

Det påpekes at etterlatte ikke er medlemmer i kollektiv pensjonsforsikring, jf. Lov om foretakspensjon § 1-2, 2.ledd bokstav c. Det antas dermed at etterlatte ikke omfattes av legitimasjonsplikt for medlemmer i kollektiv forsikring.

Det synes noe uklart om begrepet kollektive livsforsikringer kun vil omfatte gruppelivsordninger eller om det også vil gjelde for kollektive livrenter og tjenestepensjonsordninger etter lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon. For sistnevnte tilfelle vil problemstillingen i så fall bli noe teoretisk. I de tilfeller et medlem av en tjenestepensjonsordning skal ha utbetaling fra ordningen vil det etableres et nytt produkt, nemlig en fripolise eller et pensjonskapitalbevis. Dette er individuelle produkter hvor det tidligere medlemmet i den kollektive ordningen nå er blitt forsikringstaker og dermed en kunde. Dette innebærer krav til kundetiltak på vanlig måte etter hvitvaskingsloven § 12.

Det er ønskelig at det tydeliggjøres hvorvidt reglene om kundetiltak for begunstigede skal gis anvendelse på medlemmer i tjenestepensjonsordninger og for kollektive livrenter. Hvis dette er tilfellet, ønskes det klargjort at reglene for kundetiltak for medlemmer i kollektive tjenestepensjonsordninger gjelder så lenge medlemmet er del av den kollektive ordningen, og ikke når det på grunn av uttak av alderspensjon eller uttreden fra ordningen opprettes en PKB eller en fripolise.

6. Forenklede kundetiltak for skadeforsikringsforetak

Finanstilsynet foreslår at unntaket fra å gjennomføre kundetiltak for skadeforsikringsforetak skal bortfalle, og at det istedenfor skal innføres en plikt til å foreta en risikobasert tilnærming til den enkelte kunde før det avgjøres hvilket nivå på kundetiltakene som skal anvendes. Der det legges til grunn lav risiko vil forenklede kundetiltak kunne gjennomføres, men i tillegg vil også plikten til å verifisere kundens identitet kunne unntas. Skadeforsikring er ikke omfattet av EUs hvitvaskingsdirektiver eller FATFs anbefalinger, og reglene om rapporteringsplikt for skadeforsikring er særnorske.

Forslaget fremmes bare et drøyt år etter at den nye hvitvaskingsforskriften trådte i kraft 15. oktober 2018. Finansdepartementet gikk da inn for et unntak for skadeforsikring med utgangspunkt i Stortingets behandling av Prop. 40 L (2017-2018). Daværende Finansminister Siv Jensen uttalte under Stortingets behandling av forslag til ny hvitvaskingslov i mai 2018 – med utgangspunkt i Finanskomiteens innstilling - at lempeligere regler med hensyn til kundetiltak for skadeforsikring kunne

videreføres i det nye lovforslaget. Regjeringen valgte å innta et unntak for kundetiltak i hvitvaskingsforskriften § 4-2 a) ved tegning av skadeforsikringspoliser etter hvitvaskingsloven § 10, første ledd bokstav a og b. Finans Norge kan ikke se at det i høringsnotatet fra Finanstilsynet fremkommer noen nye opplysninger eller argumenter, eller at det i tiden fra 15. oktober 2018 har vært hendelser eller endringer i rettskildebildet, som begrunner en endring av nåværende forskrift. Tvert imot peker høringsnotatet kun på forhold og opplysninger som var kjent – og forutsetningsvis vurdert av Finansdepartementet - før ikrafttredelse av nåværende forskrift. Slik Finans Norge forstår høringsnotatet tas temaet nå opp av Finanstilsynet på eget initiativ.

For å være i stand til å gjennomføre og dokumentere en risikovurdering av det enkelte kundeforhold, vil det kreve utvikling og implementering av nye prosesser og systemer. Dette vil kreve betydelige ressurser, både teknisk og administrativt, og pådra foretakene økte kostnader. Ved å vedta den foreslåtte endringen vil en enkel regel erstattes til fordel for et komplisert regime, som i mye større grad åpner for ulik praksis hos selskapene. Det kan også få utilsiktede konkurransemessige effekter. Disse konsekvensene er overhodet ikke vurdert av Finanstilsynet i høringsnotatet.

EU-kommisjonen har klassifisert risikoen for hvitvasking i forbindelse med skadeforsikring som lav/ikke relevant. Det vises i denne forbindelse til kommisjonens risikovurdering fra 2019, hvor følgende sies om skadeforsikring:

«Non-life insurance is not used for money laundering purposes, as it requires a degree of planning and expertise that make it relatively unattractive. Therefore, the money laundering threat related to non-life insurance is considered as being of low significance / no relevance (level 1).»¹

Hvitvaskingsdirektivet omfatter da heller ikke skadeforsikringsforetak. Kundetiltakene som hvitvaskingsdirektivet pålegger de rapporteringspliktige er utarbeidet i hovedsak med tanke på bank- og betalingsvirksomheter hvor kundene kan ta ut sine midler løpende. Skadeforsikringsforetakenes virksomhet er vesensforskjellig fra dette, da kundene ikke får noen utbetaling uten at det foreligger en skade/ulykke. Kundetiltakene som følger av hvitvaskingsdirektivet er ikke derfor nødvendigvis de

¹ REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL on the assessment of the risk of money laundering and terrorist financing affecting the internal market and relating to cross-border activities av 24. juli 2019

mest hensiktsmessige tiltakene for å hindre hvitvasking og terrorfinansiering i skadeforsikring. Det er andre tiltak som vil være mer formålstjenlige, for eksempel i forbindelse med skadeoppgjøret. Departementet bør derfor vurdere om det å innføre regler som medfører en så vidt ressurskrevende omlegging av praksis er i tråd med hvitvaskingsregelverkets underliggende prinsipp om å allokere ressurser til de områdene hvor risikoen er størst.

Norge er i en særstilling som har inntatt skadeforsikring som rapporteringspliktig etter hvitvaskingsregelverket. Ved å vedta den foreslåtte innstramningen fjerner Norge seg enda lengre fra det som i all hovedsak er rettstilstanden i Europa for øvrig. Dette kan ha en konkurransebegrensende effekt for det norske skadeforsikringsmarkedet. For et internasjonalt firma vil det kunne bli vanskelig å etablere skadeforsikringsvirksomhet i Norge fordi det vil kreve andre systemer og prosesser enn hva som er tilfellet for virksomheten ellers i EU.

Forskriftsbestemmelsen som innførte unntaket for skadeforsikring har kun vært i kraft i halvannet år, og representere en videføre av tidligere ordning. Selskapene har innrettet sine systemer og prosedyrer etter forskriften av 15. oktober 2018. For øvrig er det i den foreslåtte ordlyden i § 4-4 (2) siste setning vist til at forenklede kundetiltak etter § 4-6a i skadeforsikring gjelder tilsvarende. Det antas at henvisningen er feil, og at det er ny § 4-5 det siktes til.

Om avvikling av kundeforhold i kollektive avtaler

Dersom forslaget om at medlemmer i kollektive avtaler skal omfattes av plikten foretaket har etter hvvl. § 15 (1) og (2) kan det stilles spørsmål ved hvordan forpliktelsen til å avvikle kundeforholdet i hvvl. § 21 skal angripes der foretaket ikke får gjennomført kundetiltak for et av gruppemedlemmene/de medforsikrede. En oppsigelse av kundeforholdet vil gå ut over den samlede medlemsmassen, noe som antas ikke å være hensikten. Dette må derfor i så fall klargjøres.

Ved manglende gjennomføring av innledende kundetiltak er lovens system at kundeforholdet skal avvises. Forslaget til endringer inneholder ingen vurdering av hva et forsikringsforetak skal foreta seg dersom det ikke lar seg gjøre å gjennomføre kundetiltak overfor automatisk/avtalte medforsikrede eller medlemmer i kollektive forsikringsavtaler. I disse tilfelle er kundeforholdet etablert, og kunden/kundeforholdet kan derfor ikke avvises.

7. Kundetiltak hvor kunden er etablert i høyrisikoland

I høringsnotatet er det foreslått ny hvitvaskingsforskrift § 4-14 om særlige tiltak overfor høyrisikoland.

I Finanstilsynets veileder til hvitvaskingsloven (rundskriv 8/2019) er det blant annet uttalt følgende når det gjelder transaksjoner til og fra høyrisikoland:

«I EUs femte hvitvaskingsdirektiv er det inntatt krav om forsterkede kundetiltak ved alle transaksjoner til og fra de angitte høyrisikolandene. Kravet er ennå ikke inntatt i hvitvaskingsforskriften § 4-10, men Finanstilsynet legger til grunn at gjeldende § 4-9 langt på vei oppstiller samme forventning for transaksjoner med høyrisikolandene i forskriften, også der kunde eller reell rettighetshaver ikke er etablert i høyrisikolandene som sådan.»

På bakgrunn av uttalelsen vil Finans Norge derfor anta at forslaget til ny § 4-14 3. ledd derfor bør omtale både «etablert i» og transaksjoner. Det foreslås derfor at dette alternativet inntas i bestemmelsen ordlyd for å unngå tvil om bestemmelsens rekkevidde. Finans Norge forstår Finanstilsynets høringsnotat slik at spørsmålet om hvilke transaksjoner som skal undergis forsterkede kundetiltak må forstås i lys av gjeldende Veileder til hvitvaskingsloven, punkt 4.8.3.3, første avsnitt, og dermed vil gjelde «store eller hyppige transaksjoner til eller fra landet».

Dermed bør ny hvitvaskingsforskrift § 4-14, tredje ledd lyde:

«Dersom kunde eller reell rettighetshaver er etablert i stater omfattet av første og andre ledd, eller ved store eller hyppige transaksjoner til eller fra slike stater, skal det minimum gjennomføres følgende forsterkede kundetiltak:...»

Finans Norge legger videre til grunn at uttrykket «etablert» henviser til kundens faste bosted for fysiske personer og hovedkontor for juridiske personer, og ber om at det klargjøres.

8. Avvikling av kundeforhold

Finanstilsynet har fremmet forslag til nye regler i hvitvaskingsforskriften vedrørende avvikling av kundeforhold, jf. hvitvaskingsloven § 24, fjerde ledd.

Bakgrunnen for forslaget er å gi utdypende bestemmelser om fremgangsmåten ved avvikling av kundeforhold etter hvitvaskingsloven § 24, fjerde ledd og sikre at rapporteringspliktige ikke fortsetter et kundeforhold der nødvendige og lovpålagte kundetiltak ikke kan gjennomføres.

Finanstilsynets foreslår to nye bestemmelser i forskriftens kapittel 4 som regulerer håndtering av avvikling, herunder bruk av delvis avvikling som et mindre inngripende tiltak, sperring av konkrete produkter og tjenester, samt håndtering av kundemidler ved avvikling.

Finans Norge anser det i utgangspunktet som positivt at Finanstilsynet ser et behov for å gi regler som utdyper og klargjør hvitvaskingslovens bestemmelse om avvikling av kundeforhold.

Som også Finanstilsynet bemerker, er avvikling av kundeforhold i mange tilfeller en både komplisert og tidkrevende prosess for rapporteringspliktige innenfor finanssektoren. Ikke minst gjelder dette for banker som håndterer betydelige kundemidler i form av innskudd og betalingstjenester, samtidig som de tilbyr et bredt spekter av andre produkter og tjenester til sine kunder.

Hvitvaskingsloven § 24 (4) bestemmer at rapporteringspliktige skal avvikle kundeforholdet, dersom kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres. I Prop. 40 L (2017-2018), skriver Finansdepartementet – riktignok i kapittelet om avvisning – «at det klare utgangspunkt er at manglende gjennomføring av kundetiltak er «saklig grunn» etter begge regelverk», dvs. forsikringsavtaleloven og finansavtaleloven, jf. Prop. 40 L, side 89, 2. spalte. En slik forståelse følger også av Finanstilsynets veiledning

Det kan dermed etter Finans Norges oppfatning oppstilles en hovedregel om at manglende gjennomføring av kundetiltak, som skyldes forhold på kundens side, er å betrakte som «saklig grunn». Det sentrale utgangspunktet er fulgt opp i Finanstilsynets veileder til hvitvaskingsloven.

Reglene i hvitvaskingsregelverket om avvikling av kundeforhold, gir ikke alene gir den rapporteringspliktige hjemmel for helt eller delvis å avvikle eller sperre kundeforholdet. Rettslig hjemmel for dette må baseres på de privatrettslige regler som f.eks. i finansavtaleloven samt i de aktuelle kundeavtaler. Dette er også

understreket av Finanstilsynet i «Veileder til hvitvaskingsloven», rundskriv 8/2019, pkt. 5.2 side 58.

Kravene for avvikling eller sperring etter de gjeldene privatrettslige regler, forutsetter normalt, og ikke minst i forhold til forbrukerkundene, «saklig grunn» eller «vesentlig mislighold».

Forholdet mellom hvitvaskingsregelverket og finansavtaleloven har vært til behandling i saker i Finansklagenemnda Bank, for eksempel i sak 2018/363. Finansklagenemnda har også lagt til grunn at hjemmelen for oppsigelse eller sperring må forankres i finansavtaleloven og vil kunne baseres på den risikovurdering som rapporteringspliktige har gjort i medhold av hvitvaskingsregelverket.

At en bank eksempelvis har rett til å si opp en betalingstjeneste eller en kontoavtale, vil ikke uten videre gi banken rett til å si opp en VPS-konto, en BSU-konto eller en kredittavtale. I sistnevnte tilfeller vil en avvikling kunne innebære en alvorlig konsekvens for kunden i form av et betydelig økonomisk tap. Da kan sperring fremstå som et nærliggende alternativ.

Dersom nødvendige kundetiltak ikke kan gjennomføres på grunn av manglende medvirkning fra kunden, må den rapporteringspliktige etter omstendighetene kunne sperre produkter og tjenester, slik at kunden ikke får tilgang til midlene eller tjenestene før kundetiltakene er gjennomført. En slik praksis er etter Finans Norges vurdering innenfor dagens regelverk.

I slike tilfeller mener Finans Norge videre at det må være klart at rapporteringspliktiges plikt til å gjennomføre løpende oppfølging opphører frem til kunden faktisk medvirker til å frembringe de nødvendige opplysninger. Plikten til å gjennomføre nødvendige kundetiltak vil da selvfølgelig tre i kraft igjen når tilgangen til tjenesten gjenåpnes etter at nødvendige kundeopplysninger er mottatt, kontrollert og verifisert.

For rapporteringspliktige er det i forhold til avvikling slik at «saklig grunn» i flere tilfeller ikke vil være tilstrekkelig rettslig grunnlag for «avvikling» av kundeforholdet etter kundeavtalen og den relevante privatrettslige regel. Som eksempel kan nevnes finansavtaleloven § 52 som er ufravikelig i forbrukerforhold og som gir en uttømmende regulering av retten til førtidig forfall i forhold til forbrukerne.

Finanstilsynet nyanserer ikke denne rettslige realitet som rapporteringspliktige står overfor, når plikten til avvikling etter hvitvaskingsreglene skal vurderes og håndteres i forhold til de privatrettslige regler.

Finans Norge mener derfor at det hadde vært sterkt ønskelig at hvitvaskingsregelverkets bestemmelser om avvikling (og avvisning) av kundeforhold, ble undergitt en mer grundig vurdering i forhold til de relevante privatrettslige regler om avslutning av et kundeforhold, jf. bl.a. finansavtaleloven

Til forslaget til ny § 4-17:

Ut fra den erfaring Finans Norge sitter med, er forslaget langt på vei en kodifisering av den praksis som rapporteringspliktige finansforetak har etablert i forbindelse med sperring og avvikling av kundeforhold etter gjeldende regler. Bankene har som ledd i sin risikobaserte tilnærming til vurdering av løpende kundeforhold sett det nødvendig å ta stilling til både avvikling og/eller sperring, av hele eller deler av kundeforholdet, som alternativ til full avvikling slik hvitvaskingsloven § 24, fjerde ledd gir uttrykk for.

Også i Finansklagenemnda Bank har spørsmålet om delvis avvikling og sperring vært oppe til behandling, se for eksempel Finansklagenemnda Bank uttalelser 2018-492 og 2017-462. Det rettslige synspunktet Finansklagenemnda Bank har lagt til grunn, er et «fra det mer til det mindre prinsipp», som i praksis for eksempel innebærer at dersom det foreligger saklig grunn i henhold til finansavtaleloven § 21 vil dette også berettige en rett til delvis avvikling av et kundeforhold.

Som Finanstilsynet påpeker, er det i slike tilfelle viktig at risikoen ved videreføring av et kundeforhold vurderes i forhold til de produkter og tjenester som kunden har. En sperring (hard-blocking) av enkelte produkter eller tjenester, vil være et alternativ til avvikling og vil typisk kunne benyttes der kunden ikke svarer på henvendelser fra den rapporteringspliktige eller der informasjonen/dokumentasjonen som mottas fra kunden anses mangelfull.

Slik Finans Norge forstår ordlyden i forslaget til forskriftsbestemmelse i utkast til 4-17 (1), synes den å legge til grunn at en delvis avvikling skjer ved sperring av konkrete produkter og tjenester, jfr. utkast til § 4-17 (1); «... kan gjennomføre en delvis avvikling av kundeforholdet, ved å sperre konkrete produkter og tjenester...».

Finans Norge antar at dette ikke har vært intensjonen. Sperring er etter vår forståelse et alternativ til hel eller delvis avvikling. En avvikling vil innebære en hel eller delvis

avslutning av kundeforholdet. Det er ikke det samme som sperring, hvilket også tydelig fremgår av forslaget til § 4-18 (3), siste punktum, der det er presisert at sperring av kundemidler ikke anses å være en avslutning av kundeforholdet.

Forslaget til ordlyd synes heller ikke å være i samsvar med høringsnotatets bemerkninger i pkt. 12.3.1.

Det er positivt at Finanstilsynet tilkjenner at den rapporteringspliktiges tiltak overfor kunden må vurderes opp mot kundeforholdet og de konkrete produkter og tjenester som kunden har.

I den forbindelse forutsetter tilsynet at det vil være en høyere terskel for å avvikle «grunnleggende bank- og forsikringstjenester» enn en konto som er knyttet til næringsvirksomhet. Finans Norge er enig i dette rettslige utgangspunkt, men vil igjen understreke at den rapporteringspliktige uansett må forholde seg til de privatrettslige regler som gjelder i kundeforholdet og den konkrete vurdering av risiko ved produktene eller tjenestene, når det gjelder hvilke tiltak som kan anvendes overfor kunden. Den konkrete henvisningen til en høyere terskel for avvikling gir i praksis liten veiledning når det gjelder omfanget av tiltak og undersøkelser som er nødvendige i den enkelte sak. Det understrekes i denne sammenheng at også «grunnleggende bank- og forsikringstjenester» vil kunne innebære høy risiko.

Merknader til forslag til ny § 4-18:

Finans Norge er enig i at det er hensiktsmessig å regulere håndteringen av kundemidlene når et kundeforhold skal/kan avvikles i forskrift. Hovedregelen må være at kundemidler tilbakeføres til kunden, hvilket synes å være i tråd med praksis og Finans Norge støtter forslaget til bestemmelsens første ledd.

I noen tilfeller vil imidlertid situasjonen kunne være annerledes. Hvis det er forhold som gir grunnlag for mistanke om at midlene relaterer seg hvitvasking eller utbytte av straffbare handlinger, må den rapporteringspliktige rapportere til Økokrim, og må ha rett til å sperre midlene inntil mistanken eventuelt er avkrefet. Det samme gjelder der rapporteringspliktig ved løpende kundetiltak ikke oppnår kontakt med kunden eller ikke mottar svar fra kunden eller kundens svar er mangelfulle om viktige forhold.

Hjemmel for å nekte utbetaling og avvise en betalingsordre, finnes eksempelvis i finansavtaleloven § 26b, fjerde ledd. Avvisningen innebærer i praksis at beløpet sperres inntil situasjonen er avklart i forhold til lovligheten av betalingen.

Finans Norge støtter tilsynets forslag til ny § 4-18, andre ledd, slik at også hvitvaskingsforskriften klart regulerer denne retten, som også er i tråd med gjeldende praksis.

Finans Norge er ikke enig i forslaget tredje ledd om sperring av midler der kundens anvisning om utbetaling «sannsynligvis utgjør en hvitvaskings eller terrorfinansieringshandling». Lovens system er at den rapporteringspliktige, der det er forhold som gir grunnlag for mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering, skal melde fra til Økokrim, jf. hvitvaskingsloven § 26 (1). Hvitvaskingsloven § 27 første ledd bestemmer at Økokrim i særlige tilfeller kan forby gjennomføring av transaksjonen.

Forslaget innebærer at den rapporteringspliktige skal foreta en ytterligere vurdering av om transaksjonen kan representere brudd på hvitvaskingsregelverket, altså etter at rapportering er gjennomført, og selv om Økokrim har valgt å ikke forby gjennomføringen. Den rapporteringspliktige skal her anvende en annen terskel enn det som er benyttet andre steder i loven, nemlig sannsynlighetsovervekt. Deretter skal den rapporteringspliktige sperre midlene, i prinsippet uten noen tidsfrist. Finans Norges oppfatning er at dagens regler er tilstrekkelige. Rapporteringsplikt inntre før det foreligger sannsynlighetsovervekt. Økokrim har hjemmel til å stanse transaksjonen, og dersom det foreligger sannsynlighetsovervekt må det legges til grunn at Økokrim benytter denne muligheten. Dersom Økokrim velger å ikke stanse transaksjonen, kan vi ikke se at det er noe grunnlag for å pålegge den rapporteringspliktige en selvstendig plikt til å sperre midler. En slik sperring ville også være svært krevende i lys av avsløringsforbudet, og reiser også mulige erstatningsrettslige spørsmål.

Finans Norge er enig i at en sperring av midlene til kunden ikke innebærer et opphør av kundeforholdet. Finans Norge er enig i at det er hensiktsmessig at dette presiseres i siste punktum.

Hvis den rapporteringspliktige har mistanke om at midlene relaterer seg hvitvasking eller utbytte av straffbare handlinger, må den rapporteringspliktige ha rett til å sperre midlene inntil mistanken eventuelt er avkreftet. Det samme gjelder der rapporteringspliktig ved løpende oppfølging ikke oppnår kontakt med kunden eller ikke mottar svar fra kunden eller kundens svar er mangelfulle om viktige forhold. Et spørsmål i slike tilfelle kan vel også være forholdet til avsløringsforbudet, men det er ikke berørt i høringsnotatet.

Hjemmel for å nekte utbetaling og avvise en betalingsordre, finnes eksempelvis i finansavtaleloven § 26b, fjerde ledd. Avvisningen innebærer i praksis at beløpet sperres inntil situasjonen er avklart i forhold til lovligheten av betalingen. Finans Norge støtter tilsynets forslag til ny § 4-18, andre ledd, slik at også hvitvaskingsforskriften klart regulerer denne retten, som også er i tråd med gjeldende praksis.

9. Bruk av personopplysninger

I punkt 15.3 i høringsnotatet vurderer Finanstilsynet at de rapporteringspliktige kan ha behov for å behandle alle former for særlige kategorier av personopplysninger i arbeidet mot hvitvasking. Finans Norge stiller spørsmål ved denne uttalelsen, da det for eksempel synes lite aktuelt å innhente helseopplysninger. Selv om uttalelsen modereres senere stiller vi spørsmål ved om det kan være hensiktsmessig å tydeliggjøre at det ikke er nødvendig å behandle alle former for særlige kategorier av personopplysninger i arbeidet mot hvitvasking.

Finanstilsynet foreslår å endre ordlyden i hvitvaskingsforskriften § 6-1 fra «sensitive personopplysninger», til «særlige kategorier av personopplysninger». Finans Norge ser det som positivt at man ønsker å bruke samme terminologi i hvitvaskingsloven som i personopplysningsloven.

Sensitive personopplysninger i gammel personopplysningslov § 2 nr. 8 omfattet opplysninger om straffbare forhold. Etter personvernforordningen omfattes ikke personopplysninger om straffbare forhold mv. av reglene om særlige kategorier av personopplysninger, jf. forordningens artikkel 9. Slike opplysninger er særregulert i personvernforordningen artikkel 10 og personopplysningsloven § 11.

Finans Norge mener det må fremgå av ordlyden i hvitvaskingsforskriften § 6-1 at rapporteringspliktige også kan behandle artikkel 10 opplysninger. Et eksempel på utforming av ordlyd følger av utlendingsloven § 83 a. Finans Norge antar at en slik endring kan skje uten høring. Dette da Justis- og beredskapsdepartementet har uttalt at det er nærliggende å tolke bestemmelser som åpner for adgang til å behandle «sensitive personopplysninger» til å også omfatte personopplysninger som nevnt i artikkel 9 og 10 etter ikrafttredelsen av ny personopplysningslov. Justis- og beredskapsdepartementet ønsker likevel at terminologien i særlovgivningen bør

tilpasses forordningen på sikt. Vi viser til uttalelser på s. 52 i Prop. 57 LS (2017-2018).

Begrepet «sensitive personopplysninger» brukes også i hvitvaskingsloven § 29 (3). Av hensyn til klarhet og likhet i regelverket bør ordlyden i loven endres slik at den samsvarer med forskriften. Finans Norge antar at en slik endring kan skje uten høring, jf. utredningsinstruksen punkt 3-3.

Finans Norge stiller spørsmål ved behovet for å særskilt regulere i hvitvaskingsforskriften en plikt til å utarbeide rutiner for behandling av særlige kategorier av personopplysninger. Bakgrunnen for dette er at personopplysningsloven inneholder krav om tekniske og organisatoriske tiltak for å sikre at personopplysninger behandles i tråd med personopplysningsloven. Krav om rutiner for behandling av personopplysninger, herunder for behandling av særlige kategorier av personopplysninger, vil med andre ord allerede helt eller delvis følge av personopplysningsloven.

10. Lagring av personopplysninger

Hvitvaskingsloven § 30 krever at rapporteringspliktige skal «*registrere og lagre ... i fem år etter at kundeforholdet ble avsluttet eller transaksjonen gjennomført.*». Det antas at lagringsplikten også gjelder kundetiltak etter hvitvaskingsloven kap. 4, samt eventuelle undersøkelser eller rapporter til Økokrim, gjennomført på kunder som blir avvist som følge av at tilstrekkelige kundeforhold ikke kan gjennomføres etter hvitvaskingsloven § 21, til tross for at dette strider mot ordlyden «etter at kundeforholdet ble avsluttet». Dette bes avklart og presisert i forskriftens § 6-3 1. ledd.

Finans Norges forslag til ny § 6-3 1. ledd:

Den samlede lagringstiden i hvitvaskingsloven § 30 4. ledd skal beregnes fra kundeforholdet ble avsluttet, fra kundeforholdet eller transaksjonen ble avvist i medhold av hvitvaskingsloven § 21 1. ledd, eller fra transaksjonen ble gjennomført.

Finans Norge mener at det er uheldig å innføre ulik lagringstid for kunder underlagt ulike nivåer av kundetiltak, jf. forslag til § 6-3 nr. 2.

Forslaget reiser flere spørsmål. Et kundeforhold kan ha vært risikoklassifisert på ulike måter gjennom kundeforholdets levetid, og det er uklart hva som skal være utgangspunktet for å bestemme lagringstid. En løsning kunne være å legge til grunn klassifiseringen ved avvikling, men slik Finans Norge ser det vil man med en slik løsning ikke oppnå det vi oppfatter er formålet med forslaget. En prosess med avvikling av en kunde vil i mange tilfeller kunne innebære en gradvis avvikling av kundeforholdet og nedskalering av kundens produktspekter, noe som ofte vil føre til at en høyrisikokunde den siste delen av kundeforholdet klassifiseres som normal risiko.

Dersom forslaget skal gjelde for alle kundeforhold der kunden på et eller annet tidspunkt i kundeforholdet har vært underlagt forsterkede kundetiltak vil forslaget omfatte svært mange kunder. I tillegg er det ikke gitt at risikoklassifiseringen av kundeforhold ved avslutning eller underveis i kundeforholdet gir en god indikasjon på hvilke kunder som, etter de har avsluttet sine kundeforhold, opptrer slik at man i ettertid kan si at kundeopplysninger burde vært tilgjengelige.

Foreslått løsning i forskrift § 6-3 tredje ledd, der rapporteringspliktige fem år etter avsluttet kundeforhold kan vurdere sletting, er ikke mulig å gjennomføre for de rapporteringspliktige. For at rapporteringspliktige skal vurdere om kunden, fem år etter avsluttet kundeforhold, likevel ikke innebærer høy risiko og derved kan slettes tidligere enn etter 10 år, må det i praksis gjøres kundetiltak eller undersøkelser. Det vil ikke være mulig å gjøre tilfredsstillende vurderinger av tidligere kunder som bankene ikke lenger har et kundeforhold til, og dermed tilgang til opplysninger om.

Finans Norge er ikke enig i at dette kan sammenlignes med håndteringen av politisk eksponerte personer. I sistnevnte tilfelle vil det, i motsetning til for avviklede kunder, være et løpende kundeforhold og det vil gjennom løpende oppfølging og eventuell kontakt med kunden være vesentlig mindre krevende å vurdere om vedkommende fortsatt skal underlegges forsterkede kundetiltak. Finans Norge mener på dette grunnlag at foreslått § 6-3 tredje ledd ikke bør gjennomføres, og det gjør også at fjerde ledd blir overflødig.

Finans Norge mener for øvrig at foreslått løsning i forskrift § 6-3 3. ledd ikke er tilstrekkelig utredet. Slik Finans Norge forstår direktivet skal spørsmålet om utvidet lagringstid ta utgangspunkt i «...*a thorough assessment of the necessity and proportionality of such further retention...*», jf. Hvitvaskingsdirektivet, artikkel 40. Utgreingen i høringsnotatet innebærer ingen egentlig vurdering av hvorvidt en slik

utvidelse er et nødvendig eller proporsjonalt tiltak. Det redegjøres ikke for konkrete nasjonale eller internasjonale erfaringer som tilsier at en slik utvidelse er nødvendig.

Dersom det er slik at Finansdepartementet, i lys av den senere tids hvitvaskingsaker i nordiske land, er enig med Finanstilsynet i at det er behov for en utvidet lagringsadgang, mener Finans Norge at en slik utvidet lagringsadgang bør vurderes for alle typer kundeforhold. Det vil også gi en regelteknisk enklere regel.

Før det eventuelt er aktuelt å vurdere en utvidet lagringsplikt i norsk rett bør forøvrig rettstilstanden i øvrige europeiske land undersøkes og redegjøres nærmere for.

11. Elektronisk transaksjonsovervåking

I høringsnotatet uttales det at det anses nødvendig å hjemle enkelte minimumskrav vedrørende transaksjonsovervåking i forskrift. Forslaget er i stor grad en kodifisering av den veiledningen som i dag er gitt i rundskriv 8/2019 utgitt av Finanstilsynet. Finans Norge stiller spørsmål ved hensiktsmessigheten av slik kodifisering, og er av den oppfatning at veiledning på området er bedre egnet i rundskriv enn i forskrift.

I Finanstilsynets praksis knyttet til vedtak om overtredelsesgebyr har tilsynet gått langt i å sidestille manglende elektronisk transaksjonsovervåking med manglende løpende oppfølging etter hvitvaskingsloven § 24 første ledd. Det er etter Finans Norges syn klart at foretak som ikke er underlagt forpliktelsen i hvitvaskingsloven § 38 ikke har et krav om å ha elektronisk transaksjonsovervåking for å oppfylle kravet til løpende oppfølging i § 24. Det er fint om dette presiseres. Det kan, slik Finans Norge ser det, heller ikke være slik at brudd på forslaget til forskrift § 7-3 også vil være et brudd på hvitvaskingsloven § 24 første ledd annet punktum.

Dersom Finansdepartementet anser det ønskelig at nærmere regler for elektroniske overvåkningssystemer reguleres i forskrift, må flere av flere av begrepene som benyttes i forskriftsforslaget etter Finans Norges skjønn klargjøres. Finans Norge har følgende merknader til foreslått terminologi i forslaget til forskrift § 7-3:

«*[T]ransaksjoner fra alle foretakets systemer*»: Det er uklart hva som ligger i kravet til at overvåkingen skal omfatte «*transaksjoner fra alle foretakets systemer*». Når det gjelder begrepet «*transaksjoner*» foreslås det at dette begrenses i tråd med Basel komiteens veiledning «*Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism*», utgitt i juni 2017. Her uttales det at systemer bør “*cover all*

accounts of the bank's customers and transactions for the benefit of, or by order of, those customers". Denne begrensningen ville presisert at f.eks. tekniske mellomregningsposter som gjøres innad i bankene ifm. betalingsoppgjør ikke trenger å omfattes av transaksjonsovervåkning.

Det nevnes også at det i høringsnotatet uttales at alle transaksjoner «*både i omfang og innhold*» blir omfattet av det elektroniske overvåkningssystemet. Det er uklart hva som menes med «*i omfang og innhold*». Finans Norge antar at det siktes til at transaksjoner skal omfattes uavhengig av beløpets størrelse og transaksjonstype. Slik teksten er foreslått fremstår det også uklart om det kun er kundenes transaksjoner som skal overvåkes eller om bankens egne transaksjoner også skal overvåkes.

Når det gjelder kravet om at transaksjoner fra «*alle foretakets systemer*» skal omfattes, vil Finans Norge påpeke at det er en rekke systemer hos rapporteringspliktige foretak som ikke er relevante for transaksjonsovervåkning. Dersom alle relevante transaksjoner omfattes av overvåkingen i tråd med begrensningen foreslått over, er det ikke nødvendig å i tillegg stille krav om hvilke av foretakets systemer som skal levere data til overvåkningssystemet. Dersom et slikt krav skal stilles må det også klargjøres om kravet gjelder det enkelte rapporteringspliktige foretaket eller samlet for alle foretak i et konsern som er underlagt kravet i hvitvaskingsloven § 38.

I forslaget til forskrift, § 7-3 (2), heter det: «*Reglene i det elektroniske overvåkningssystemet skal være egnet til å avdekke hvitvaskings- og terrorfinansieringsrisikoer identifisert i den rapporteringspliktiges risikovurdering.*» Det er her en forskjell i ordlyden i forslaget til forskrift § 7-3 og ordlyden i hvitvaskingsloven § 38, som krever at rapporteringspliktige har systemer for å avdekke «*forhold som kan indikere hvitvasking og terrorfinansiering*».

Det kan stilles spørsmål ved om ulik ordlyd her innebærer ulike krav, f.eks. at forskriften, slik den er foreslått, krever mer enn det hvitvaskingsloven § 38 krever ved at det i forskriften stilles et klarere krav om sammenheng mellom iboende risiko og scenariene i foretaket enn det som er oppstilt i loven. Det er uheldig at ulik ordlyd benyttes uten at det klargjøres om dette er tilsiktet. Finans Norge ønsker å påpeke at det per i dag ikke finnes overvåkingssystemer som dekker alle iboende risikoelementer i en bank. Transaksjonsovervåkning er ett av flere risikoreducerende tiltak, men det vil være behov for at den utfylles med ytterligere tiltak. I høringsnotatet

punkt 18.3 gis det også en forklaring av forskriftsforslaget som presiserer kravene ytterligere og skiller seg fra både lovens ordlyd og forslaget til forskriftsbestemmelse.

Tidspunktet for transaksjonsovervåkning:

I høringsnotatet punkt 18.3 er det uttalt at alle transaksjoner skal omfattes av det elektroniske overvåkningssystemet «før» transaksjonen blir gjennomført.

Transaksjonsovervåkning slik dette foregår i dag gjennomføres i alle tilfeller reaktivt. Det er slik systemene som benyttes er bygget opp. Det er også nødvendig med reaktiv monitorering for å kunne fange opp kundens historikk, adferd og for å kunne se transaksjoner i sammenheng. Det vil være umulig å ha kontroller som sikrer komplette datauttrekk hvis transaksjoner skal sjekkes før transaksjonen gjennomføres. Det å gjennomføre all transaksjonsovervåkning i sanntid vil medføre en uforholdsmessig stor belastning, vil kreve omlegging av dagens løsninger og vil kunne lamme betalingssystemene. Så vidt Finans Norge er kjent med er heller ikke sanntids transaksjonsovervåkning praksis eller krav i noen andre land.

Etterlevelse av internasjonale sanksjoner og restriktive tiltak:

Finanstilsynet foreslår å fastsette forskrift med hjemmel i hvitvaskingsloven § 38 tredje ledd. Bestemmelsen gir adgang til å «fastsette nærmere regler for elektroniske overvåkningssystemer». Etter hvitvaskingsloven § 38 første ledd skal visse rapporteringspliktige foretak ha «elektroniske overvåkningssystemer for å avdekke forhold som kan indikere hvitvasking og terrorfinansiering».

I tilsynets høringsnotat er det foreslått å fastsette i forskrift en plikt til å gjennomføre «elektronisk overvåkning for å identifisere kunder og transaksjoner tilknyttet personer som er underlagt internasjonale sanksjoner og restriktive tiltak», jf. forslaget § 7-3 tredje ledd. I høringsnotatet punkt 18.3 er det kommentert at systemet skal kunne identifisere personer som er underlagt internasjonale sanksjoner og restriktive tiltak. Elektronisk kontroll mot sanksjonslister kalles ofte «screening».

Finans Norge stiller spørsmål ved forskriftshjemmelen som benyttes.

Hvitvaskingsloven § 38 gir adgang til å fastsette “nærmere regler for elektroniske overvåkningssystemer”, som i tråd med hvitvaskingsloven § 38 første ledd, og med lovens formålsbestemmelse, skal avdekke forhold som kan indikere hvitvasking og terrorfinansiering. Finans Norge stiller spørsmål ved om hvitvaskingsloven § 38 kan benyttes som hjemmel til å fastsette krav om screening etter sanksjonsforpliktelsene.

Forpliktelsene etter hvitvaskingsloven og sanksjonsregelverket bygger på helt ulike rettslige grunnlag. Ved å inkludere forpliktelsene i sanksjonsregelverket i hvitvaskingsregelverket, utvides de rapporteringspliktiges forpliktelser utover lovens formål.

Sanksjonsregelverket dekker mer enn det som kan sies å falle inn under tiltak for å hindre terrorfinansiering. Formålet bak sanksjonsregelverket er å være et bredere politisk og økonomisk virkemiddel. Selv om det er gitt uttrykk for en forpliktelse i lovens forarbeider, vil en utvidelse som foreslått i forskriften, etter Finans Norges oppfatning, kreve en lovendring.

Plikten til å ha et elektronisk overvåkningssystem gjelder kun for banker, kredittforetak og finansieringsforetak, jf. hvitvaskingsloven § 38 første ledd. Sanksjonsregelverket gjelder for enhver fysisk eller juridisk person. Med den foreslåtte forpliktelsen vil enkelte rapporteringspliktige ha mer detaljerte krav for etterlevelse av sanksjonsregelverk enn andre rapporteringspliktige. Det stilles spørsmål ved hensiktsmessigheten av dette når sanksjonsregelverket gjelder likt for enhver.

Dersom det skal innføres en plikt til å også etterleve sanksjonsregelverk gjennom elektronisk overvåkning, må forskriftsbestemmelsen presiseres. Finans Norge understreker at kravene knyttet til overvåkning av hvordan kunder benytter de rapporteringspliktiges produkter og deres adferd, skiller seg fra kravene til screeningen av hvem kundene er og hvorvidt kundene er oppførte på internasjonale sanksjonslister. Dersom det fastsettes krav til etterlevelse av sanksjonsregelverket må forskriftsbestemmelsen omarbeides for å speile ulikheten i kravene til elektronisk transaksjonsovervåkning og screening av kunder og transaksjoner.

Finans Norge anser det for øvrig som uheldig at forskriftsteksten som foreslås og teksten i høringsnotatet benytter ulik terminologi.

Det er for det første uklart hvem som omfattes av begrepene «*kunder*» og «*personer*» og hva som ligger i plikten til å identifisere «*transaksjoner tilknyttet personer som er underlagt internasjonale sanksjoner*». Det er for eksempel uklart om det kun er kunden selv som skal kontrolleres, eventuelt hvilke roller i kundeforholdet som skal kontrolleres. Det fremstår heller ikke som klart om mottaker av en transaksjon skal omfattes av screeningen. Det nevnes også at sanksjonsregelverket

opererer med en annen definisjon av hvem som er reelle rettighetshavere enn det hvitvaskingsloven gjør.

For det andre er det uklart hva som ligger i plikten til å identifisere «transaksjoner». Den naturlige forståelse er at det her er tale om grensekryssende transaksjoner. Det vises i denne forbindelse også til *Wolfsberg Guidance on Sanctions Screening*, utgitt i 2019, der det uttales:

“Screening cross-border payments prior to completing the transaction is common practice and known as screening in real-time. By contrast, screening domestic payments in real-time may be unnecessary for FIs that are subject to the same local regulatory requirements, including the jurisdictions’ local sanctions and KYC requirements when on-boarding clients. For these FIs, imposing screening at the time of each transaction is likely to be duplicative and less likely to identify any new or additional risk indicators.”

Alle kunder i norske banker er kontrollert mot sanksjonslister i sin respektive bank, og screening av innenlands-transaksjoner vil kun utløse en rekke falske positive treff. Behandling av falske positive treff vil i sin tur kreve tid og ressurser, som overhodet ikke står i forhold til risikoen, og som vil ta viktige ressurser fra andre områder der risikoen er større. Med andre ord vil det kunne bidra til å svekke effektiviteten i anti-hvitvaskingsarbeidet. Det er ikke noe krav om screening av innlandstransaksjoner i Hvitvaskingsdirektivet.

Det er for det tredje uklart hvilke krav som stilles til systemet. Det er i høringsnotatet punkt 18.3 sagt at det ikke er krav om at sanksjonsscreening skjer i samme system som transaksjonsovervåkingen, men at «samme krav gjelder for begge systemer». Det er uklart hva dette nærmere innebærer.

Det er for det fjerde heller ikke avklart hvilket sanksjonsregelverk det er tenkt at visse rapporteringspliktige skal etterleve gjennom screening, nærmere bestemt om dette gjelder kun sanksjoner fastsatt av Utenriksdepartementet eller også f.eks. OFAC sanksjoner for de bankene som også må følge amerikansk sanksjonsregelverk.

12. Utmåling av overtredelsesgebyr

Finanstilsynet foreslår at det forskriftsfestes nærmere momenter for hvordan overtredelsesgebyr skal utmåles ved bruk av 10%-regelen. Bakgrunnen er at det er

viktig for pliktsubjektene etter hvitvaskingsloven med forutberegnelighet. Finanstilsynet viser til Sverige og årsregnskapsforskriften. Finans Norge er enig i at det er ønskelig med klarhet med hensyn til hvordan overtredelsesgebyr etter regelen om omsetning skal utmåles. Forslaget bidrar imidlertid ikke til å klargjøre spørsmålet ut over det som fremgår punkt 19.3 i høringsnotatet. Hvitvaskingsloven § 49 (6) gir allerede Finansdepartementet hjemmel til å gi nærmere regler i forskrift for utmåling av overtredelsesgebyr. Den foreslåtte «...hjemmel til å forskriftsfeste nærmere regler...» fremstår dermed som overflødig.

13. Økonomiske og administrative konsekvenser

Finanstilsynet legger til grunn at forslagene omhandlet i høringsnotatet har merkbare økonomiske og administrative konsekvenser kun i fire nærmere angitte tilfelle. Det er vanskelig å forstå hvordan de økonomiske og administrative konsekvenser av høringsnotatets forslag kan anses å bli så avgrensede.

Høringsnotatets forslag om forsikringsavtaler, skadeforsikring og elektroniske overvåkingssystemer vil, hvis de blir fulgt opp medføre vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser. Det vises for så vidt til høringssvarets pkt. 5, 6, 11. Finanstilsynet har overhodet ikke vurdert økonomiske og administrative konsekvenser i forhold til disse forslagene. Også sett i relasjon til at Finanstilsynet i liten grad synes å ha vurdert forslagenes hensiktsmessighet og effektivitet i arbeidet med å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering fremstår det som uheldig at økonomiske og administrative konsekvenser ikke er vurdert.

14. Forslag fra Finans Norge – Informasjonsutveksling i konsern

Hvitvaskingsforskriften § 6-5 er ikke berørt av de forslag som fremsettes i høringsnotatet. Finans Norge ønsker imidlertid å ta opp en praktisk problemstilling knyttet til denne bestemmelsen.

Hvitvaskingsforskriften § 6-5 om utveksling av opplysninger i konsern, 4. ledd pålegger konsern en sentralisert funksjon for informasjonsdeling. For filialer og datterselskaper av utenlandske foretak gjelder kravet om en sentralisert funksjon den norske delen av virksomheten så lenge hjemstatens hvitvaskingsregelverk ikke stiller krav om etablering av tilsvarende sentralisert funksjon.

Rapporteringspliktige ble gjennom denne forskriftsbestemmelsen pålagt en særskilt organisatorisk forpliktelse, som for flere er krevende å operasjonalisere grunnet systemtekniske utfordringer, uten at innholdet i plikten til å opprette en sentralisert funksjon er tilstrekkelig utredet. Finans Norges hovedanliggende er at næringen ønsker å ha mulighet for slik informasjonsdeling, uten at de pålegges en plikt til å opprette en «sentralisert funksjon». Finans Norge vil på denne bakgrunn foreslå at hvitvaskingsforskriften § 6-5 5. ledd omformuleres som følger:

*«(5) Konsernet ~~skal~~ **kan** ha en sentralisert funksjon for informasjonsdeling etter denne bestemmelsen, for å håndtere konsernets risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Den sentraliserte funksjonen skal for dette formål få tilgang til alle opplysninger omfattet av bestemmelsen. For filialer og datterselskaper av utenlandske foretak gjelder kravet om **adgangen til å ha en** sentralisert funksjon den norske delen av virksomheten så lenge hjemstatens hvitvaskingsregelverk ikke **oppstiller krav om eller adgang til** etablering av tilsvarende sentralisert funksjon.»*

Mener Finansdepartementet at en slik eller tilsvarende endring i § 6-5 ikke kan gjennomføres, foreslås begrepet «*sentralisert funksjon*» for informasjonsdeling eventuelt regulert i en særskilt bestemmelse med nærmere spesifisering av forventningene og krav til denne funksjonen

Finans Norge understreker at det er et behov i næringen for veiledning i hva som ligger i kravet til å ha en «*sentralisert funksjon*» for informasjonsdeling.

Med vennlig hilsen
Finans Norge

Nils Henrik Heen
Advokat/Juridisk direktør

Atle Roaldsøy
Advokat/fagsjef